Fimmtudaginn 16. mars 1989.

Nr. 139/1987. **Salóme Bára Arnbjörnsdóttir Mendler**
(Gunnlaugur Þórðarson hrl.)
gegn
dómsmálaráðherra,
ríkissaksóknara og
fjármálaráðherra f.h. ríkissjóðs
(Guðrún Margrét Árnadóttir hrl.).

Framsal. Handtaka. Miskabætur. Gjafsókn.

Dómur Hæstaréttar.

Mál þetta dæma hæstaréttardómararnir Guðmundur Jónsson, Benedikt Blöndal, Bjarni K. Bjarnason, Guðrún Erlendsdóttir og Haraldur Henrysson.

Áfrýjandi skaut máli þessu til Hæstaréttar með áfrýjunarstefnu 27. apríl 1987 að fengnu áfrýjunarleyfi 21. s.m. samkvæmt heimild í 2. mgr. 20. gr. laga nr. 75/1973.

Dómkröfur áfrýjanda eru aðallega þær, að „hinum áfrýjaða dómi verði hrundið og breytt á þá lund að allar kröfur sínar í héraði verði teknar til greina, þ.e. greiðsla „in solidum" á miskabótum, að fjárhæð kr. 41.000.000,00, með 15% ársvöxtum frá 28. maí 1984 til 11. ágúst 1984, en þá með 17% ársvöxtum til 1. janúar 1985, en þá með 24% ársvöxtum til 11. maí 1985 og til þingfestingardags 21. maí 1985, en frá þeim degi með hæstu lögleyfðu dómvöxtum til greiðsludags. Enn fremur er krafist málskostnaðar fyrir Hæstarétti og í héraði svo sem málið væri ekki gjafsóknarmál". Til vara krefst áfrýjandi annarrar lægri fjárhæðar að mati Hæstaréttar að viðbættum vöxtum og málskostnaði svo sem í aðalkröfu greinir.

Áfrýjanda var veitt gjafsókn fyrir Hæstarétti með bréfi dómsmálaráðuneytisins, dagsettu 21. apríl 1987.

Stefndu gera þær dómkröfur aðallega, að hinn áfrýjaði dómur verði staðfestur og áfrýjanda verði dæmt að greiða sér málskostnað fyrir Hæstarétti. Til vara er þess krafist, að kröfur áfrýjanda verði stórlega mildaðar og málskostnaður verði í því tilviki látinn niður falla.

I.

Dómsmálaráðuneytið ritaði bréf, sem dagsett er 14. september 1983. Bréfið er stílað til utanríkisráðuneytisins, en afrit var sent sakadómaranum í ávana- og fíkniefnamálum. Efni bréfsins er svohljóðandi:

„Ráðuneytið vísar til fyrri bréfaskrifta varðandi beiðni um framsal á Salóme Báru Arnbjörnsdóttur frá Bandaríkjunum.

Með vísun til þess, hversu langt er um liðið, síðan meint afbrot var framið, og unnt reyndist að ljúka þáttum annarra manna í málinu án hennar nærveru, þá þykja ekki lengur vera nægir réttarhagsmunir til að halda framsalsmálinu áfram.

Með hliðsjón af framansögðu og að höfðu samráði við sakadómarann í ávana- og fíkniefnamálum er þess óskað, að utanríkisráðuneytið hlutist til um, að beiðni um framsal á Salóme Báru Arnbjörnsdóttur verði afturkölluð."

Hinn 19. september 1983 ritaði utanríkisráðuneytið eftirfarandi bréf sendiráði Íslands í Washington:

„Hjálagt sendist samrit bréfs dómsmálaráðuneytisins dags. 14. þ.m., þar sem óskað er eftir að beiðni um framsal á Salóme Báru Arnbjörnsdóttur verði afturkölluð, þar eð réttarhagsmunir þykja ekki lengur vera nægir til að halda málinu áfram.

Sendiráðið er beðið að tilkynna bandarískum stjórnvöldum um afturköllun framsalsbeiðninnar."

Hinn 13. október 1983 sendi sendiráð Íslands í Washington utanríkisráðuneytinu svofellt skeyti:

„Sendiráðið tilkynnti bandaríska utanríkisráðuneytinu með orðsendingu, dags. 28. september, afturköllun framsalsbeiðni vegna Salóme Báru Arnbjörnsdóttur.

Á fundi í dag í utanríkisráðuneytinu með fulltrúum dómsmálaráðuneytisins var sendiráðinu skýrt frá því, að bandarísk stjórnvöld legðu gríðarmikla áherslu á, að íslensk stjórnvöld endurskoðuðu afstöðu sína til málsins.

Létu bæði fulltrúar dómsmálaráðuneytisins og utanríkisráðuneytisins í ljós þá skoðun, að afturköllun nú hefði í för með sér mikinn álitshnekki fyrir þá og okkur í ljósi þeirrar áherslu sem lögð hefur verið á málið. Lagaleg sjónarmið, er tengdust málinu, væru sérstaklega mikilvæg, þar eð unnið væri að mörgum framsalsmálum

fyrir aðrar þjóðir og niðurfelling nú skaðaði málstað bandarískra stjórnvalda í þessum málum einnig.

Sögðu fulltrúar dómsmálaráðuneytisins framsalsmálum fara fjölgandi og mjög mikillar tregðu myndi gæta við að taka upp slíkt mál fyrir Íslands hönd, ef við drægjum okkur til baka nú. Ísland hefði skuldbundið sig til að standa við bakið á dómsmálaráðuneytinu í gegnum allt málið og áríðandi væri að fá sem besta viðurkenningu dómstóla á gildi samningsins frá 1902. Fara yrði aftur í gegnum sams konar mál til að staðfesta gildi hans eða gera nýjan samning ella.

Viðurkenning á samningnum hefur einnig víðtækara gildi en gagnvart Íslandi, því að engin fordæmi eru fyrir jákvæðum úrskurði dómstóla hér um gildi slíkra almennra samninga í málum, sem snerta fíkniefnamál, síðan 1935.

Ísland hefur að áliti dómsmálaráðuneytisins mikilla langtímahagsmuna að gæta í þessu máli og yfirgnæfandi (99 prósent) líkur á að málið vinnist.

Það hefur þegar unnist á tveimur stigum og hefur nú verið tekið til dómsúrskurðar fyrir U.S. Court of Appeals for the Ninth Circuit. Var síðast mætt í málinu 7. október s.l.

Má vænta úrskurðar fljótlega og hefur Salóme þá 10 daga til að fá leyfi til áfrýjunar til Supreme Court frá dómsmálaráðuneytinu.

Æskilegt væri að fá við fyrstu hentugleika upplýsingar um framhald málsins.

Síðustu gögn í málinu póstsend í dag, en skipta ekki máli um ofangreint."

Dómsmálaráðuneytið ritaði utanríkisráðuneytinu bréf, sem dagsett er 17. október 1983. Þar segir svo:

„Með fylgiseðli, dags. 14. þ.m., framsendi utanríkisráðuneytið skeyti sendiráðs Íslands í Washington, dags. 13. þ.m., varðandi framsalsmál Salóme Báru Arnbjörnsdóttur.

Með hliðsjón af þeim upplýsingum, sem fram koma í skeyti sendiráðsins, telur ráðuneytið eftir atvikum rétt að framsalsmálinu verði haldið áfram."

II.

Á þeim tíma, sem hér skiptir máli, voru í gildi lög nr. 52/1973,

um sérstakan dómara og rannsóknardeild í ávana- og fíkniefnamálum. Í 1. mgr. 8. gr. laganna er svofellt ákvæði:

„Við embætti dómara í ávana- og fíkniefnamálum og undir hans stjórn skal starfa sérstök deild lögreglumanna."

Bréf dómsmálaráðuneytisins frá 14. september 1983, sem samið var í samráði við hinn sérstaka dómara í ávana- og fíkniefnamálum, ber að skýra svo, að það hafi verið lögformleg afturköllun rannsóknaraðilans á beiðni um framsal áfrýjanda til Íslands og jafnframt hafi í því falist niðurfelling úrskurðar um handtöku áfrýjanda frá 18. júní 1979. Það var hins vegar ekki á valdi dómsmálaráðuneytisins að ákveða einhliða að falla frá afturkölluninni, svo sem það gerði með bréfi sínu 17. október 1983.

Með vísan til dóms Hæstaréttar 22. mars 1982, 527. bls., í málinu: Ákæruvaldið gegn Salóme Báru Arnbjörnsdóttur, og forsendna héraðsdóms þykir mega fallast á, að áfrýjandi hafi ekki átt rétt á bótum úr ríkissjóði fyrir þær handtökuaðgerðir, sem fram fóru allt til 14. september 1983. Frá þeim tíma voru athafnir íslenskra stjórnvalda, sem leiddu til handtöku áfrýjanda, hins vegar löglausar gagnvart áfrýjanda. Eins og hér stendur á þykir ákvæði 2. tl. 150. gr. laga nr. 74/1974, um meðferð opinberra mála, ekki standa því í vegi að áfrýjanda verði dæmdar miskabætur. Ber því samkvæmt grunnreglum XVIII. kafla nefndra laga að dæma ríkissjóð til að greiða áfrýjanda miskabætur.

III.

Hinn 8. desember 1983 kvað áfrýjunardómstóll níunda yfirreiðarsvæðis Bandaríkja Norður-Ameríku upp dóm þess efnis, að gildur samningur milli Bandaríkjanna og Íslands um framsal sakamanna væri fyrir hendi. Áfrýjunardómstóllinn staðfesti einnig að heimilt væri að framselja áfrýjanda. Áfrýjandi reyndi að fá málið tekið fyrir í Hæstarétti Bandaríkjanna, en beiðni hennar var hafnað. Varð hún því að hlíta niðurstöðu áfrýjunardómstólsins.

Áfrýjandi var handtekin á skírdag 19. apríl 1984 á heimili sínu í Kaliforníu af alríkislögreglu Bandaríkjanna og færð í fangelsi. Var henni haldið í fangelsi til þriðjudagsins 24. apríl 1984. Þaðan var hún flutt í lögreglufylgd til flugvallarins í San Diego. Þaðan var hún flutt í fylgd tveggja lögreglumanna til Chicago og áfram þaðan

með íslenskri flugvél til Keflavíkur. Komið var til Íslands árla morguns 25. apríl 1984. Var áfrýjandi þegar færð í fangageymslu lögreglunnar í Reykjavík, en látin laus gegn ábyrgðaryfirlýsingu lögmanns sama morgun. Dómsrannsókn í sakadómi í ávana- og fíkniefnamálum hófst í máli áfrýjanda strax þennan dag. Áfrýjandi og vitni gáfu skýrslur fyrir dóminum og annarra gagna var aflað. Dómsrannsókninni lauk 11. maí 1984 og 16. sama mánaðar sendi sakadómarinn í ávana- og fíkniefnamálum málið til umsagnar ríkissaksóknara. Með bréfi, dagsettu 28. maí 1984, til sakadómarans í ávana- og fíkniefnamálum ákvað ríkissaksóknari að gefa ekki út ákæru á hendur áfrýjanda. Efni bréfs þessa er rakið í hinum áfrýjaða dómi.

IV.

Eftir að ríkissaksóknari ákvað 28. maí 1984, að ákæra skyldi ekki gefin út á hendur áfrýjanda, hófst hún strax handa um að afla sér vegabréfsáritunar til Bandaríkjanna til þess að komast aftur til eiginmanns síns og heimilis í Kaliforníu. Svo sem rakið er í hinum áfrýjaða dómi var áfrýjanda synjað um vegabréfsáritun þrátt fyrir ítrekaðar umsóknir og hefur hún ekki enn fengið landvistarleyfi í Bandaríkjunum. Hún er nú búsett í Kanada, en mun vera skilin við hinn bandaríska eiginmann sinn, sem býr í ættlandi sínu.

V.

Því er áður lýst, að áfrýjandi var handtekin í Kaliforníu 19. apríl 1984 og flutt með valdi frá eiginmanni sínum, heimili og atvinnu. Hún var fangelsuð og síðan flutt í lögreglufylgd til Íslands og færð þar í fangageymslu um stund. Með þessu var henni mikill miski gerður.

Kemur þá til álita, hvort áfrýjandi hefði haldið landvistarleyfi sínu í Bandaríkjunum, ef við afturköllun framsalsbeiðninnar hefði verið staðið. Ótvíræðar upplýsingar um þetta atriði liggja ekki fyrir í málinu, en á hitt er að líta, að áfrýjandi var í hjúskap með bandarískum ríkisborgara. Er ósannað annað en hún hefði haldið dvalarleyfi sínu í landinu þrátt fyrir það, sem á undan var gengið. Þykir verða að líta einnig til þessa við ákvörðun miskabóta til áfrýjanda.

Með hliðsjón af atvikum öllum þykja miskabætur til handa áfrýjanda hæfilega metnar 600.000,00 krónur og ber að dæma ríkissjóð

til greiðslu þeirrar fjárhæðar ásamt vöxtum eins og í dómsorði greinir, en eigi eru efni til að dæma stefndu óskipt til greiðslu bótanna.

Staðfesta ber ákvæði héraðsdóms um málskostnað.

Dæma ber ríkissjóð til að greiða allan kostnað af áfrýjun málsins, þar á meðal málflutningslaun talsmanns áfrýjanda, dr. Gunnlaugs Þórðarsonar hæstaréttarlögmanns, sem þykja hæfilega ákveðin 150.000,00 krónur.

Dómsorð:

Stefndu, dómsmálaráðherra, ríkissaksóknari og fjármálaráðherra f.h. ríkissjóðs, greiði áfrýjanda, Salóme Báru Arnbjörnsdóttur Mendler, 600.000,00 krónur með 15% ársvöxtum frá 28. maí 1984 til 11. ágúst 1984, 17% ársvöxtum frá þeim degi til 1. janúar 1985, 24% ársvöxtum frá þeim degi til 11. maí 1985, 22% ársvöxtum frá þeim degi til 21. maí 1985, með dómvöxtum frá þeim tíma til 14. apríl 1987 og síðan með hæstu innlánsvöxtum lánastofnana frá þeim degi til greiðsludags.

Málskostnaðarákvæði héraðsdóms á að vera óraskað.

Þá greiði stefndu allan áfrýjunarkostnað málsins, þar á meðal málflutningslaun skipaðs talsmanns áfrýjanda, dr. Gunnlaugs Þórðarsonar hæstaréttarlögmanns, 150.000,00 krónur.

Dómur bæjarþings Reykjavíkur 10. október 1986.

Mál þetta, sem dómtekið var 29. september sl., hefur dr. Gunnlaugur Þórðarson hrl., Suðurlandsbraut 20, Reykjavík, höfðað f.h. Salome Báru Arnbjörnsdóttur Mendler, nnr. 7461-0919, með lögheimili að Sólvallagötu 24, Keflavík, að fenginni gjafsókn með bréfi dómsmálaráðuneytis, dags. 12. apríl 1985, með stefnu, fram lagðri í dóm 21. maí 1985, á hendur „dómsmálaráðherra, fjármálaráðherra f.h. ríkissjóðs og ríkissaksóknara til greiðslu „in solidum" á skaðabótum, að fjárhæð kr. 41.000.000,00, með 15% ársvöxtum frá 28. maí 1984 til 11. ágúst 1984, en þá með 17% ársvöxtum til 1. janúar 1985, en þá með 24% ársvöxtum til 11. maí 1985 og til þingfestingardags 21. maí 1985, en frá þeim degi með hæstu lögleyfðu dómvöxtum til greiðsludags" (þannig). Enn fremur krefst hann málskostnaðar að skaðlausu svo sem málið væri ekki gjafsóknarmál.

Af hálfu stefndu er sótt þing og þær kröfur gerðar aðallega að stefndu verði sýknaðir af öllum kröfum stefnanda og þeim til dæmdur málskostnaður úr hennar hendi að mati réttarins. Til vara er þess krafist að úr stefnukröfum verði stórlega dregið og málskostnaður þá látinn niður falla.

Sátt hefur verið reynd án árangurs.

Tildrög máls þessa eru þau, að í júní 1977 kom stefnandi, Salome Bára Arnbjörnsdóttir, hingað til lands frá Ítalíu. Hún hafði þá dvalist langdvölum erlendis. Salome Bára ferðaðist um Norður-Evrópu til Björgvinjar í Mercedes- bifreið sem hún átti, en þar tók hún sér far með ferjunni Smyrli til Seyðisfjarðar og hafði bifreiðina með sér. Salome Bára hafði aflað sér ítalskra umboða og viðskiptasambanda, enda staðráðin í að stofna hér á landi fyrirtæki til þess að hagnýta sér þau. Síðla árs 1977 stofnaði hún síðan verslunina Mata Hari með hjónunum Guðna Gunnarssyni og Katrínu Jónu Hafsteinsdóttur. Reksturinn gekk illa. Síðla árs 1976, líklega í nóvember, seldi Salome Bára sinn eignarhluta. Kaupendur voru áðurnefndur Guðni Gunnarsson og Einar Traustason og var kaupverðið að langmestu eða öllu leyti greitt í víxlum.

Í mars 1978 hóf Salome Bára sambúð með Arnþóri Margeirssyni, en upp úr sambúðinni slitnaði um mjög svipað leyti árið 1979.

Hinn 5. maí 1979 hófst í Keflavík víðtæk rannsókn á ætluðu fíkniefnamisferli margra aðila þar í bæ. Þann dag var meðal annarra stefnandi, Salome Bára, yfirheyrð sem grunuð, dskj. 134. Aðspurð viðurkenndi hún að hafa neytt fíkniefna, en kvaðst ekki muna nákvæmlega hvenær. Aðspurð sagði hún þetta allt sitt fíkniefnamisferli. Henni var síðan sleppt. Við rannsókn málsins kom í ljós að hér var um að tefla eitt umfangsmesta og stærsta fíkniefnamál sem komið hafði til rannsóknar hér á landi. Í sambandi við rannsókn málsins sættu fjölmargir aðilar gæsluvarðhaldi. Þeirra á meðal voru Karvel Gränz, er sætti gæsluvarðhaldi frá 7. maí til 8. júní, Arnþór Margeirsson, fyrrum sambýlismaður stefnanda, er sætti gæsluvarðhaldi í 19 daga frá 30. maí, og Guðni Gunnarsson, fyrrum sameigandi stefnanda, er sætti varðhaldi í 37 daga frá 30. maí.

Við rannsókn málsins bar fyrst Karvel Gränz í yfirheyrslum hjá lögreglu og síðan sakadómi í ávana- og fíkniefnamálum 27. og 28. maí 1979, sbr. dskj. nr. 136, og síðar Arnþór Margeirsson í yfirheyrslum hjá lögreglu og fyrir sama dómstóli 16. júní, sbr. dskj. nr. 123, bls. 99 og áfram, um stórfelldan innflutning og dreifingu stefnanda, Salome Báru, á 5 til 6 kílóum af hassefnum, 500 grömmum af hassolíu og meðhöndlun amfetamíns frá sumrinu 1977 til öndverðs árs 1979.

Ekki tókst að yfirheyra stefnanda, Salome Báru, vegna þessa, hvorki fyrir lögreglu né dómi, þar sem hún hafði farið af landi brott 20. maí,

eða fljótlega eftir að fyrstu mennirnir, sem við fíkniefnamálið voru riðnir, voru hnepptir í gæsluvarðhald. Hinn 18. júní 1979 var í sakadómi í ávana- og fíkniefnamálum kveðinn upp handtökuúrskurður á hendur stefnanda. Í forsendum úrskurðarins er vikið að framburði Karvels Gränz og Arnþórs Margeirssonar og sagt að rannsóknarinnar vegna sé brýnt að ná til Salome Báru, svo að rannsóknin tefjist ekki eða torveldist frekar. Í niðurstöðum segir: „Misferli það, sem verið er að rannsaka, varðar við lög um ávana- og fíkniefni, nr. 65/1974, og reglugerð 390/1974 og getur því sök, ef sönnuð, varðað fangelsi.

Þar sem nefnd Salome Bára Arnbjörnsdóttir er í máli þessu borin sökum um stórfelld brot gegn framangreindum lagaákvæðum þykir dómara brýnt í þágu rannsóknar máls þessa og með vísan til 1. mgr. 50. gr. (sic, 59. gr.) laga um meðferð opinberra mála, nr. 74/1974, að úrskurða tafarlausa handtöku Salome Báru Arnbjörnsdóttur, fæddrar 23.8. 1955, talin (sic) dveljandi í Orlando í Florida eða á leið til Jamaica, og færa hana tafarlaust til yfirheyrslu hér fyrir dómi."

25. júní 1979 og 5. júlí 1979, sbr. dskj. nr. 123, báru Guðni Gunnarsson, fyrrum sameigandi Salome Báru að versluninni Mata Hari, og Katrín, eiginkona hans, einnig um innflutning og drefingu Salome Báru á fíkniefnum. Var framburður þeirra mjög á sömu lund og Karvels og Arnþórs.

Sakadómur í ávana- og fíkniefnamálum óskaði eftir því við dómsmálaráðuneytið að það hlutaðist til um að handtökuskipuninni yrði komið á framfæri við bandarísk yfirvöld og gerð yrði krafa til þess að stefnandi yrði framseld til Íslands.

Með bréfi, dags. 19. júní 1979, sbr. dskj. nr. 5, óskaði dómsmálaráðuneytið eftir því við utanríkisráðuneytið að það hlutaðist til um að koma nefndri handtökuskipun á framfæri við bandarísk yfirvöld og gerði jafnframt kröfu til að Salome Bára yrði framseld í hendur íslenskum yfirvöldum eftir að hún hefði verið handtekin. Þennan sama dag var Interpol-skrifstofan í Washington beðin um að lýsa eftir Salome Báru og tekið fram að framsalsbeiðni hefði verið send eftir „diplomatiskum" leiðum. Með bréfi, dags. 19. júní 1979, sbr. dskj. nr. 6, fól utanríkisráðuneytið sendiráði Íslands í Washington að fara formlega fram á það við bandarísk yfirvöld að þau gerðu ráðstafanir til að handtaka Salome Báru og framselja hana til Íslands.

Sumarið 1979 og fram á vetur urðu ýmis bréfaskipti varðandi framsalsmálið, bæði um form- og efnishlið þess, sbr. dskj. nr. 12, 7, 81, 9, 13, 10, 11, 14, og 17. Á dskj. nr. 13 kemur fram að bandarísk yfirvöld töldu sumarið 1979 ekki grundvöll fyrir því að taka framsalsbeiðnina til greina fyrr en frekari gögn hefðu borist. Á dskj. nr. 9, sem er skeyti sendiráðs Íslands í Washington til utanríkisráðuneytisins og dags. er 6. júlí

1979, kemur fram að afstaða Bandaríkjastjórnar var sú að framsalssamningur þjóðanna gerði ráð fyrir að sá, sem talinn væri á flótta, hefði verið kærður fyrir afbrot áður en framsalskrafan væri sett fram. Bandarískum yfirvöldum þótti hins vegar sem aðeins væri óskað eftir Salome Báru til yfirheyrslu í sambandi við rannsókn.

Í framhaldi af áðurgreindum bréfaskiptum var unnið að því að þýða skjöl málsins og útbúa þau í samræmi við kröfur bandarískra stjórnvalda. Hinn 2. júlí 1979 skrifar Bjarnþór Aðalsteinsson rannsóknarlögreglumaður skýrslu á dskj. nr. 8, þar sem gefnar eru frekari upplýsingar um mál Salome Báru Arnbjörnsdóttur. Þá er hún talin kærð og dvalarstaður hennar Orlando í Bandaríkjunum. Hún er þar talin atvinnulaus. Í skýrslunni er því haldið fram að vitað sé að Salome Arnbjörnsdóttir hafi stundað smygl á fíkniefnum til Íslands á tímabilinu frá miðju ári 1977 og fram á fyrri hluta árs 1979. Aðallega sé um að ræða hass og hassolíu í allmiklu umfangi og einnig grunsemdir um meðhöndlun amfetamíns. Þar er sagt að vitað sé að Salome hafi notað þá aðferð við flutninga á hassefnum að fela hassið í undirvagni bifreiðar af gerðinni Mercedes Benz. Talið sé að uppruni þess efnis sé frá Afganistan og að Salome hafi keypt efnið með aðstoð Ítalans Barbato Umberto. Sagt er að efnið hafi verið flutt frá Afganistan til Ítalíu og þaðan um Evrópu til Björgvinjar í Noregi. Þar hafi efninu verið komið um borð í ferjuna ms. Smyril, sem hafi flutt það til Íslands.

Þá er því þar einnig haldið fram að upplýst sé að Salome hafi flutt flugleiðis frá Ítalíu til Íslands verulegt magn af hassolíu sem hafi verið falið í farangri og innan klæða. Þá er því enn fremur haldið fram að Salome hafi á þessum tíma meðhöndlað amfetamín. Þessum efnum öllum hafi verið dreift á Íslandi og vitað sé að verulegt magn efnanna hafi verið selt bandarískum varnarliðum í Nato-stöðinni á Keflavíkurvelli.

Hinn 21. september 1979 kærir lögreglan í Reykjavík, rannsóknardeild fíkniefnamála, Guðmundur Gígja lögreglufulltrúi, Salome Báru Arnbjörnsdóttur, sem þá er talin dveljast í Florida í Bandaríkjunum, fyrir eftirfarandi:

„1. Stórfelldan innflutning og sölu kannabisefna, (cannabis resin), sem falin voru í Mercedes Benz-fólksbifreið, sem Salome flutti til Íslands um mánaðamót júní/júlí 1977.

2. Stórfelldan innflutning og sölu hassolíu (hashish oil), sem Salome í félagi við nafngreindan karlmann smyglaði til Íslands seinni part september 1978.

3. Sala amphetamine á Íslandi 1977 og 1978."

Síðan segir um forsendur kæru: „Við rannsókn umfangsmikils fíkniefnamáls á Íslandi í apríl, maí og júní 1979 upplýstist, að Salome B. Arnbjörnsdóttir átti mestan þátt í smygli þeirra fíkniefna sem til sölu voru. Aðeins

lítill hluti fíkniefnanna, sem aðallega voru hass (cannabis resin), hassolía (hashish oil) og amfetamínduft, féll í hendur lögreglu. Fljótlega eftir handtöku þeirra aðila, sem telja verður nánustu samstarfsmenn Salome, flúði hún af landi brott, en þá var ekki orðið ljóst að hún var fyrirliði hópsins. Nokkru síðar fengust þær upplýsingar að hún dveldist í Florida, Bandaríkjunum.

Kæra þessi er byggð á framburði nokkurra aðila sem ýmist keyptu ofangreind fíkniefni af Salome og/eða aðstoðuðu hana við sölu efnanna.

Handtökuúrskurður á hendur Salome var kveðinn upp í sakadómi í ávana- og fíkniefnamálum 18.6. 1979 að henni fjarstaddri."

Hinn 6. desember 1979 sendir sendiráðið í Washington utanríkisráðuneytinu skeyti þar sem fram kemur að Murrey R. Stein, associated director, Office of International Affairs, Criminal Division, Department of Justice, hafi fengið gögn í máli Salome Báru Arnbjörnsdóttur til óformlegrar athugunar. Fram kemur að Stein hefur talið nauðsynlegt að fá þessi viðbótargögn í málinu:

1. Framburð aðila sem lögreglukæran sé byggð á, þ.e.a.s. framburð sem staðfesti innflutning og sölu. Jafnframt ef fyrir hendi séu, niðurstöður sérfræðinga um efnagreiningu eiturlyfja sem féllu í hendur lögreglu.
2. Yfirlýsingu íslenskra dómsyfirvalda um fyrningartíma þessa afbrots.
3. Fingraför Salome, ef þau eru fyrir hendi, og ljósrit af vegabréfsumsókn hennar.

Á dskj. nr. 17, sem dags. er 8. desember 1980, er á vegum dómsmálaráðuneytisins ritað bréf þar sem fjallað er um fyrningartíma þeirra afbrota sem Salome Bára var sökuð um.

Hinn 22. desember 1980 sendir utanríkisráðuneytið öll gögn málsins sendiráðinu í Washington og biður það að fylgja málinu eftir.

Hinn 2. febrúar 1981 sendir sendiráðið bandaríska utanríkisráðuneytinu á ný framsalsbeiðni, sbr. dskj. nr. 146, ásamt nauðsynlegum gögnum. Eins og þar kemur fram var framsalskrafan reist á tveimur milliríkjasamningum, annars vegar tvíhliðasamningi um framsal milli Bandaríkjanna og Danmerkur frá 6. janúar 1902, sbr. dskj. nr. 126, og viðbótarsamningi frá 6. nóvember 1905, sbr. dskj. nr. 127, og hins vegar alþjóðasamningi um ávana- og fíkniefni frá 30. mars 1961 með breytingum frá 25. mars 1972, sem birtur er sem nr. 22/1974 í C-deild Stjórnartíðinda.

Hinn 30. október 1981 gaf United State District Court for the Southern District of California út skipun um að handtaka Salome Báru í því skyni að hún yrði færð fyrir dóm til að svara kröfu um framsal hennar til Íslands, sbr. dskj. nr. 147.

Hinn 3. nóvember 1981 var Salome Bára handtekin vegna framsalsmálsins og leidd fyrir dómara. Í því þinghaldi var henni birtur úrskurður saka-

dóms í ávana- og fíkniefnamálum, sbr. dskj. nr. 55 og sbr. dskj. nr. 149. Sama dag úrskurðaði dómstóllinn að hún skyldi látin laus gegn tryggingu. Meðan trygging var útveguð var Salome Bára í haldi. Heldur hún því fram að það hafi tekið 3 daga, en af hálfu stefndu er því haldið fram að um hafi verið að ræða tæpar 53 klst.

Salome Bára mótmælti framsalinu og stóð í málaferlum, allt þar til hún var framseld í apríl 1984, um lögmæti þess að hún yrði framseld frá Bandaríkjunum til Íslands. Kom mál hennar fyrir öll dómstig nema Hæstarétt Bandaríkjanna sem neitaði að taka mál hennar fyrir. Á öllum dómstigum varð niðurstaðan sú að heimilt væri að lögum að framselja hana til Íslands.

Eftir handtöku stefnanda í nóvember 1981 og fyrri hluta árs 1982 gerðu ættmenn hennar og lögmaður hennar hér á landi ítrekaðar tilraunir til að fá framsalsbeiðnina afturkallaða. Jafnframt kærði lögmaður hennar 1. mars 1982 handtökuúrskurð sakadóms í ávana- og fíkniefnamálum frá 18. júní 1979 til Hæstaréttar.

Af hálfu ríkissaksóknara var þess krafist, að handtökuúrskurðurinn yrði staðfestur og jafnframt tekið fram að mál Salome Báru, sem kæran laut að, hefði ekki fyrr en í formi þessa kærða úrskurðar borist hans embætti til fyrirsagnar. Hæstiréttur vísaði kærunni frá, sbr. dskj. nr. 55, þar sem hún væri of seint fram komin, en tók jafnframt fram að ekki væri sýnilegt að kærður úrskurður væri haldinn neinum þeim göllum er vörðuðu ómerkingu hans.

Á árunum 1982 og 1983 voru kveðnir upp dómar í sakadómi í ávana- og fíkniefnamálum yfir þeim Arnþóri Margeirssyni og Guðna Gunnarssyni. Voru þeir m.a. sakfelldir fyrir hlutdeild sína í innflutningi og dreifingu þeirra fíkniefna sem þeir höfðu borið að Salome Bára hefði flutt til landsins 1977 og 1978.

Eftir að dómstólar í Bandaríkjunum höfðu endanlega fjallað um framsalsmál Salome Báru ákváðu bandarísk stjórnvöld að framselja hana og kom hún til landsins 25. apríl 1984, sbr. dskj. nr. 72.

Þegar eftir að hún kom, var rannsókn málsins tekin upp að nýju, hvað hana varðaði. Við rannsókn málsins komu fyrir dóm þeir aðilar sem borið höfðu um innflutning og dreifingu hennar á fíkniefnum, sbr. dskj. nr. 73. Stóðu Arnþór Margeirsson, Guðni Gunnarsson og Katrín Hafsteinsdóttir við fyrri framburð sinn og lýstu að nýju ætluðum afbrotum Salome Báru. Karvel Gränz tók hins vegar aftur fyrri framburð sinn um ætlaða aðild Salome Báru að innflutningi fíkniefna og taldi nú, að það, er áður hafði verið eftir sér haft, væri á misskilningi byggt. Hann hefði átt viðskipti við Arnþór Margeirsson um fíkniefni, en aldrei við Salome Báru, og á þeim tíma, er þau bjuggu saman, Arnþór Margeirsson og Salome Bára, hefði Salome Bára aldrei verið viðstödd, þá er hann átti viðskipti við Arnþór. Þá kom fyrir sakadóm

sérfræðingur í grindaviðgerðum. Hann lýsti því áliti, að erfitt væri að ná hassefnum úr bifreið eins og þeirri, er Salome Bára átti, með aðferðum, sem ætlaðir hlutdeildarmenn Salome Báru, Guðni Gunnarsson og Katrín Hafsteinsdóttir, höfðu lýst.

Salome Bára neitaði öllum sakargiftum í rannsókn þessari. Í réttarhaldi 4. maí 1984, dskj. 73, bls. 26-27, sagði hún, að tognað hefði úr dvöl sinni í Bandaríkjunum, m.a. vegna þess að hún hefði frétt, að móðir hennar og systir hefðu báðar verið handteknar hér á landi vegna þessarar rannsóknar og móður sinni haldið í ófrelsi í 18 klst., en systurinni í 6 klst. Hún hefði af þessum sökum óttast harðræði ef hún kæmi hingað til lands. Síðar hefðu hagir hennar breyst vegna hjúskapar ytra.

Rannsókn málsins lauk um miðjan maí 1984 og var málið sent ríkissaksóknara til fyrirsagnar, sbr. dskj. nr. 73. Með bréfi, dags. 28. maí 1984, tilkynnti ríkissaksóknari, sbr. dskj. nr. 74, að hann teldi eigi lagarök til að gefa út ákæru á hendur stefnanda. Í bréfinu er eftirfarandi tekið fram:

„1. Menn þeir, sem báru konuna sökum árið 1979, geta eigi talist óaðfinnanleg vitni í máli þessu.

2. Þrír þeirra manna hafa nú fyrir dómi í apríl og maí árið 1984 dregið að meira eða minna leyti úr fyrri framburði sínum um hlut konunnar að fíkniefnabrotum.

3. Hin ætluðu brot konunnar voru talin vera framin í júní 1977 til/og september 1978 en hún var eigi yfirheyrð í dómi fyrr en 25. apríl 1984.

4. Þess eru ekki dæmi að opinbert mál hafi verið höfðað á hendur manni ef liðið hafa meira en 5 ár frá verknaði til dómsyfirheyrslu.

5. Skýra má ákvæði laga um fyrningu sakar svo, að sakir konunnar væru nú fyrndar, þótt sannaðar væru.

6. Hæstiréttur gerir ríkar kröfur til sannana þegar brotamenn bera um samsekt annarra, sbr. dóma Hæstaréttar 23. nóvember 1983 í máli ákæruvaldsins gegn Sigurði Þór Sigurðssyni og 6. apríl 1984 í máli ákæruvaldsins gegn Eyjólfi Erni Jóhannssyni.

7. Rannsóknargögn í máli þessu þykja eigi vera líkleg til sakfellis greindrar konu gegn staðfastri neitun hennar, sbr. 115. gr. og 108. gr. laga nr. 74/1974.

8. Samkvæmt framansögðu eru eigi lagarök fyrir því að gefa út ákæru á hendur Salome Báru Arnbjörnsdóttur fyrir brot gegn fíkniefnalöggjöf."

Undir þetta ritar Þórður Björnsson, þáverandi ríkissaksóknari.

Að beiðni bandarískra stjórnvalda óskaði utanríkisráðuneytið eftir skýringum dómsmálaráðuneytis á niðurfellingu ríkissaksóknara á málinu. Svar ráðuneytisins er dags. 27. júní 1984 og er lagt fram á dskj. nr. 80.

Stefnandi sótti formlega um landvistarleyfi í Bandaríkjunum til sendiráðs Bandaríkjanna á Íslandi í júlí 1984. Umsókn stefnanda var send utanríkis-

ráðuneyti Bandaríkjanna til umsagnar. Hinn 25. september 1984 var stefnanda synjað um vegabréfsáritun, sbr. dskj. nr. 151. Í því bréfi eru ástæður synjunar tilgreindar þær að stefnandi uppfylli ekki skilyrði bandarískra laga til að fá landvistarleyfi. Er þar vísað til þess ákvæðis bandarískra innflytjendalaga, sem kveður á um, að óheimilt sé að fá vegabréfsáritun manni sem viðkomandi embættismaður veit eða hefur ástæðu til að ætla, að sé eða hafi verið dreifandi fíkniefna. Í synjunarbréfinu er ekki tilgreint hvaða gögn liggi fyrir bandarískum stjórnvöldum og þau reisa synjunina á. Í bréfi á dskj. nr. 152, sem er bréf sendiráðs Bandaríkjanna á Íslandi til utanríkisráðuneytisins, kemur fram að Salome Bára hafði áður verið talin óhæf til landvistar í Bandaríkjunum í sambandi við umsókn hennar um „Permanent immigrant status" af sömu ástæðum.

Lögmaður stefnanda óskaði eftir endurskoðun á afstöðu bandarískra stjórnvalda og studdu íslensk stjórnvöld þá beiðni af mannúðarástæðum, sbr. dskj. nr. 106 og 91.

Hinn 21. nóvember 1984 fundu ítalskir tollverðir í Mílanó 11 g af hassi á Salome Báru sem voru gerð upptæk. Tilkynningu um þetta sendi Interpol í Róm Interpol í Reykjavík 20. janúar 1985 og til aðalregisturs Interpol í París, sbr. dskj. nr. 156.

Með bréfi 30. janúar 1985, sbr. dskj. nr. 110, er Salome Báru tilkynnt, að þau gögn, sem Department of State í Washington hafi í höndum, styðji áfram þá niðurstöðu að hún uppfylli ekki skilyrði laga til að fá landvistarleyfi í Bandaríkjunum. Í því bréfi eru ekki fremur en í því fyrra tilgreind þau gögn sem synjunin er reist á.

Í bréfi sendiherra Bandaríkjanna á Íslandi 21. febrúar 1985 á dskj. nr. 154 til senators Alans Cranstons um synjun á landvistarleyfi til Salome Báru og möguleika á breytingu á þeirri ákvörðun, kemur fram, að jafnvel þótt ríkissaksóknari gæfi nú yfirlýsingu um sakleysi Salome Báru á grundvelli nýrrar rannsóknar, væri engan veginn fyrir fram mögulegt að svara því hvort yfirvöld í Bandaríkjunum féllust á að endurskoða málið og hver niðurstaða yrði af slíkri endurskoðun.

Stefnandi reisir kröfur sínar á 150. gr., 151. gr. og 152. gr. laga nr. 74/1974, um meðferð opinberra mála, sbr. 38. gr. sömu laga, sbr. og XI. kafla laga, nr. 85/1936. Vitnað er til bréfs ríkissaksóknara frá 28. maí 1984 sem áður hefur verið rakið. Á það er bent að rannsókn málsins hafi leitt til þeirrar niðurstöðu að ríkissaksóknari hafi ekki séð sér stætt á því að ákæra í málinu, enda hafi komið fram að ávirðingar þær, sem á stefnanda voru bornar, hafi hvorki fengið staðist frá vættissjónarmiði né tæknilegu. Því er haldið fram að hörmulega hafi verið staðið að málinu gegn stefnanda frá upphafi þess. Þá hafi það verið mistök að fara með hana sem forhertan glæpamann. Í upphafi hafi þau mistök verið gerð að taka framburð vafa-

samra vitna trúanlegan og reisa eftirfarandi aðgerðir á þeim. Í því sambandi er enn vitnað til bréfs ríkissaksóknara frá 28. maí 1984. Þau mistök hafi þá verið gerð að handtökuúrskurðurinn frá 18. júní 1979 hafi ekki getað orðið grundvöllur framsals, eins og hann var upp kveðinn. Samkvæmt honum hafi átt að færa stefnanda fyrir dómstól til þess að hún yrði yfirheyrð. Hún hafi hins vegar ekki verið ákærð af ríkissaksóknara og því hafi enginn grundvöllur verið til framsals skv. hugsanlegum milliríkjasamningum um framsal sakamanna, þar sem jafnan sé þar miðað við, að sá, er framselja skal, hafi verið ákærður í sínu landi. Í bréfi sendiráðsins, dskj. nr. 21, segi, að stefnandi hafi verið ákærð, en það sé rangt. Bent er á dskj. nr. 9 um það, að bandarísk stjórnvöld telji ekki nægjanlegt til framsals, að óskað sé yfirheyrslu. Það þurfi að ákæra í málinu, sbr. dskj. nr. 12. Dómsmálaráðuneytið hafi ætlað að bæta úr þessum göllum með sendingu kæru, undirritaðri af lögreglumanni, löngu eftir uppkvaðningu handtökuúrskurðarins, eða 21. september 1979, sbr. dskj. nr. 10. Þetta sýni að úrskurðurinn hafi ekki verið nothæfur skv. milliríkjasamningum.

Þá er því haldið fram, að milliríkjasamningur sá, sem byggt hafi verið á, hafi ekki verið birtur á Íslandi og Danir hafi sagt honum upp 1968. Ambassador Íslands í Washington hafi efast um að samningur þessi væri gildur, en hafi samt beitt þessum úrelta og upp sagða samningi, sbr. dskj. nr. 121.

Embættismenn í Stjórnarráðinu, þ.e. dómsmálaráðuneytinu og utanríkisráðuneytinu, hafi algjörlega brugðist hlutskipti sínu og hafi sent málið áfram umhugsunarlaust. Ríkissaksóknari, sem eigi að hafa yfirumsjón með öllum sakamálum í landinu, hafi verið gjörsamlega sniðgenginn, en það sé andstætt lögum sbr. 21. gr. laga nr. 74/1974. Starfsmenn ráðuneytanna hafi ekki gert sér minnstu hugmynd um, hvaða afleiðingar framsal stefnanda gætu haft fyrir hana, og því síður, að þær afleiðingar gátu verið langt umfram það sem réttlætti aðgerðir þeirra. Starfsmennirnir hafi haldið að ætlaðar ásakanir á hendur stefnanda myndu leiða til þungs dóms. Í því sambandi er vitnað til dskj. nr. 17 sem auk þess er haldið fram að sé villandi.

Þá hafi handtökuúrskurðinum verið haldið leyndum fyrir stefnanda. Hefði hún fengið að vita að óskað hefði verið eftir því við Interpol og Bandarísku alríkislögregluna, að hún yrði handtekin og framseld, hefði hún auðvitað kosið að komast hjá öllum hörmungum og horfið hávaðalaust heim til Íslands. Þar sem hún hafi hins vegar verið handtekin fyrirvaralaust og færð í fangelsi, hafi málið verið komið á það stig, að hún gat ekki lengur um frjálst höfuð strokið. Eftir nær þriggja sólarhringa fangelsun hafi hún verið látin laus gegn tryggingu og fyrirmælum um að fara ekki út fyrir borgarmörk San Diego-borgar. Sendiráð Íslands í Bandaríkjunum hafi

enga hjálp veitt henni né heldur ræðismaður Íslands á staðnum. Viðbrögð bandarískra stjórnvalda hafi verið hörð þegar þau fengu þetta mál til meðferðar, enda eftir lýsingum um harðsvíraða „mafíudrottningu" að ræða og meðferðin eftir því, einkum við seinni handtökuna í apríl 1984. Því er haldið fram, að reynt hafi verið að telja bandarískum stjórnvöldum trú um, að afbrot stefnanda væri svo alvarlegt, að það myndi falla innan 10 ára refsirammans. Vitnað er til dskj. nr. 17. Því er haldið fram að hér hafi á vítaverðan hátt verið reynt að gera ætlað afbrot stefnanda alvarlegra en efni stóðu til svo að það gæti verið grundvöllur framsals. Starfsmaður dómsmálaráðuneytisins hafi hlotið að vita, að væri sök stefnanda sönn, yrði refsing hennar ekki þyngri en hálfs árs skilorðsbundið fangelsi.

Eftir að ríkissaksóknari hafði gert út um málið hafi dómsmálaráðuneytið farið að gagnrýna ákvörðun ríkissaksóknara á afskaplega óviðfelldinn og óviðeigandi hátt á dskj. nr. 80. Gagnrýni þessi hafi verið send sendiráði Bandaríkjanna með bréfi 2. ágúst 1984, þ.e. dskj. nr. 91. Sama dag hafi dómsmálaráðuneytið þó reynt að bæta fyrir þessa árás á ríkissaksóknara, sem til þess var fallin að skaða stefnanda, sbr. dskj. nr. 92, en þetta hafi verið of seint. Baráttan fyrir því, að mál hennar fengju eðlilega lausn og hún gæti horfið aftur til eiginmanns síns og heimilis í Bandaríkjunum, hafi verið unnin fyrir gýg.

Endanleg kröfugerð stefnanda í málinu er eingöngu byggð á miska. Því er haldið fram, að hér sé um að ræða bætur, sem eigi að taka til þeirrar röskunar og óþæginda sem aðgerðir íslenskra og bandarískra stjórnvalda hafi haft fyrir stefnanda. Við mat á þeim miska sé eðlilegt að litið sé til þeirra andlegu þjáninga, sem stefnandi hafi fyrst liðið í gæsluvarðhaldi, og síðan til þess, er henni leystist höfn. Því er haldið fram af lögmanni hennar, að þegar hann tók við málinu, sem hafi verið nokkrum mánuðum eftir að stefnandi lenti í fyrra skiptið í gæsluvarðhaldi, hafi hún verið svo illa farin á taugum að hún hafi hvorki getað skrifað né talað með góðu móti í síma. Þegar hann hafi farið að spyrja hana út í málavexti á grundvelli þeirra skröksagna sem honum hafi verið sagðar í fyrstu um málið, þá hafi hún brostið algjörlega og beðið hann að koma vestur til Kaliforníu, því að hún gæti ekki talað fyrir geðshræringu.

Í síðara skiptið, þegar hún var handtekin, járnuð og flutt í fangelsi að nýju í San Diego og haldið þar um páska, hafi verið eins og hálfgróin heljarund væri rifin á hol að nýju með villidýrsklóm. Öll sú niðurlæging að vera flutt í járnum í flugvél frá Kaliforníu til Chicago og í handjárnum til Íslands hafi verið martröð sem enn sæki á stefnanda. Með öllu sé óvíst að hún muni nokkru sinni ná sér.

Þá sé það enn að hún eigi nú ekki þess lengur kost að geta gerst bandarískur þegn og ekki heldur geti hún horfið aftur til heimilis síns í Kaliforníu.

Þá hafi hún orðið að kosta miklu til vegna málaferla í Kaliforniu og hér heima. Hún hafi verið í föstu starfi í Kaliforniu og misst það. Þá hafi hún þurft að dveljast hér með eiginmanni sínum, á meðan þau reyndu að fá leiðréttingu mála sinna hérlendis. Enn fremur hafi þau orðið að kosta miklu til í þýðingar, símtöl og símskeyti. Loks sé svo komið að hún og eiginmaður hennar treysti sér ekki til þess að búa saman undir þeim kringumstæðum sem þeim séu búnar.

Af hálfu stefndu er því haldið fram að aðgerðir íslenskra yfirvalda vegna framsalsmáls stefnanda hafi í hvívetna verið lögmætar og eigi stefnandi að lögum engan bótarétt á hendur þeim vegna aðgerða erlendra yfirvalda er af þeim leiddi. Á það er bent, að stefnandi reisir bótakröfur sínar á reglum XVIII. kafla laga um meðferð opinberra mála, nr. 74/1974. Í þeim kafla sé fjallað um bætur til handa sökuðum manni fyrir aðgerðir, sem hann verði fyrir í sambandi við rannsókn sakamála hér á landi og lúti reglum þeirra laga um málsmeðferð. Í þeim kafla sé ekkert kveðið á um bætur til sakaðs manns vegna framsals frá erlendu ríki að beiðni íslenskra stjórnvalda og aðgerða sem sakaður maður verði að þola erlendis í þágu framsals. Með hliðsjón af þessu er því haldið fram, að þau lagarök, sem stefnandi byggi kröfur sínar á, fái ekki staðist.

Komist rétturinn hins vegar að þeirri niðurstöðu að ákvæði XVIII. kafla laga nr. 74/1974 taki til bótakröfu stefnanda, er á því byggt af hálfu stefndu, að eingöngu ákvæði 151. gr., er kveði á um bætur fyrir aðrar aðgerðir sem hafi frelsisskerðingu í för með sér, geti hér átt við. Um sjálfstæðan bótarétt á grundvelli annarra ákvæða fyrir handtöku hennar og þá gæsluvarðhaldsvist, sem hún sætti í Bandaríkjunum, sé ekki að ræða. Þær aðgerðir, sem fram hafi farið í Bandaríkjunum, séu að sjálfsögðu eftir bandarískum lögum, en ekki íslenskum, og á ábyrgð bandarískra yfirvalda. Tilvísun stefnanda til ákvæða íslenskra laga um efnisleg skilyrði í sambandi við handtöku og hvenær beita eigi gæsluvarðhaldi og reglum XVIII. kafla um bætur fyrir slíkar aðgerðir, sé því byggð á grundvallarmisskilningi.

Komist rétturinn að þeirri niðurstöðu að ákvæði 151. til 152. gr. laga nr. 74/1974 um bætur eigi við í málinu, er á því byggt, að þau atriði séu ekki uppfyllt, svo að greiða megi bætur.

Samkvæmt 151. gr. laga 74/1974 megi dæma bætur að uppfylltum skilyrðum 1. og 2. tl. 150. gr. vegna handtöku eða annarra aðgerða sem hafi í för með sér frelsissviptingu, þó ekki gæsluvarðhalds- eða refsivistar, ef lögmælt skilyrði hefur brostið til slíkra aðgerða eða ekki hefur verið nægilegt tilefni til þeirra eða þær framkvæmdar á óþarflega hættulegan, særandi eða móðgandi hátt. Því er haldið fram að þessi bótaskilyrði séu ekki uppfyllt í málinu. Stefnandi þessa máls hafi verið framseld frá Bandaríkjunum til Íslands að beiðni íslenskra yfirvalda. Dómstólar í Bandaríkjunum hafi

fjallað um það, hvort uppfyllt væru lagaskilyrði til þess, að stjórnvöld í Bandaríkjunum mættu framselja stefnanda. Niðurstaða þeirra hafi verið sú að það væri heimilt. Um þetta atriði eigi að sjálfsögðu bandarískir dómstólar einir lögsögu og sú niðurstaða þeirra geti ekki sætt endurskoðun fyrir íslenskum dómi eins og stefnandi virðist halda.

Þá sé því haldið fram af hálfu stefnanda að framsalsbeiðni íslenskra stjórnvalda hafi ekki verið nógu vel grunduð. Af hálfu stefndu er því harðlega mótmælt. Stefnandi hafi verið grunuð um innflutning og dreifingu á 5-6 kg af hassefni um mitt sumar 1977 og innflutning og dreifingu á 500 g af hassolíu haustið 1978 í félagi við Arnþór Margeirsson, enn fremur sölu og dreifingu á amfetamíni 1977 til 1978. Þessi grunur hafi byggst á framburði, sem Karvel Gränz, Arnþór Margeirsson, Guðni Gunnarsson og Katrín Hafsteinsdóttir gáfu, hvert í sínu lagi. Hér hafi því verið um að tefla stórfellt fíkniefnamisferli ef sök yrði sönnuð. Þess vegna sé því harðlega mótmælt að viðurlögin yrðu í hæsta lagi hálfs árs skilorðsbundið fangelsi, eins og lögmaður stefnanda heldur fram.

Brot á ávana- og fíkniefnalöggjöf séu litin alvarlegum augum um allan heim og hafi þær þjóðir, sem aðilar eru að samningi um ávana- og fíkniefni, nr. 22/1974, bundist samtökum um að vinna gegn því stórfellda böli sem fíkniefnamisnotkun sé. Þjóðirnar hafi tekist á hendur skyldur til að aðstoða hver aðra við meðferð slíkra mála, m.a. með framsali sakamanna, og ef slíkt framsal sé ekki í samræmi við löggjöf landsins, að lögsækja fyrir alvarlegt brot, samanber 4. tl., a-lið, 2. mgr. 36. gr. samningsins, samanber 14. gr. viðbætis við samninginn, nr. 22/1974. Efnislegar ástæður til að biðja um að fá stefnanda framselda hafi verið nægar og þær verið fyllilega til staðar er hún var handtekin 3. nóvember 1981. Formlega rétt hafi verið staðið að beiðni um framsal stefnanda af hálfu íslenskra stjórnvalda. Til staðar hafi verið handtökuúrskurður á hendur stefnanda, sbr. dskj. nr. 4, og á þeim úrskurði hafi engir annmarkar verið er varðað gætu ómerkingu hans, sbr. ummæli Hæstaréttar á dskj. nr. 55.

Beiðni um framsal hafi komið réttilega til dómsmálaráðuneytisins frá þeim aðila sem með rannsókn málsins fór. Því er mótmælt að ríkissaksóknari hafi verið sniðgenginn í þessum þætti málsins andstætt lögum. Því er mótmælt að lög standi til þess að hann hafi átt að fá framsalsbeiðnina til fyrirsagnar. Því er haldið fram að lögformlega hafi verið rétt að málum staðið.

Þá er því haldið fram að ákvörðun ríkissaksóknara í maí 1984 um að höfða ekki opinbert mál á hendur stefnanda hafi ekki verið á því reist að hann teldi hana saklausa af þeim sökum er hún var borin. Aðrar ástæður hafi legið til grundvallar þeirri ákvörðun, sbr. dskj. nr. 74. Að það hafi dregist svo mjög að fá stefnanda framselda, hafi stafað af atvikum, sem

íslensk stjórnvöld höfðu ekki forræði um. Um handtöku hennar og gæsluvarðhald í Bandaríkjunum hafi að sjálfsögðu farið eftir bandarískum lögum. Ekkert liggi fyrir í þessu máli að þeim lögum hafi ekki verið fylgt í hvívetna. Að íslenskum rétti sé ekki bannað að láta vanfæra konu sæta gæsluvarðhaldi. Þær eigi hins vegar að vista þannig að heilsu þeirra sé borgið. Hvort sambærileg ákvörðun sé í bandarískum rétti sé stefndu ókunnugt um. Ekkert liggi annað fyrir en sá staður, sem hún hafi verið vistuð á 1981, hafi verið þannig útbúinn, að heilsu hennar hafi verið borgið. Þá sé ósönnuð sú staðhæfing stefnanda, að orsakasamband sé milli fangelsisdvalar í nóvember 1981 og þess er hún missti fóstur. Ósannað sé í máli þessu að hún hafi sætt harðræði af hálfu bandarískra yfirvalda.

Samkvæmt því, sem hér hafi verið rakið, sé ljóst, að skilyrði þau, er greinir í 1. og 2. tl. 151. gr. laga nr. 74/1974 um bætur skv. þeirri grein, séu ekki uppfyllt í máli þessu.

Þá sé skilyrðum þeim, sem greinir í 1. og 2. tl. 150. gr., sem bæði þurfi að vera uppfyllt til að greiða megi bætur skv. XVIII. kafla laga 74/1974, ekki heldur uppfyllt.

Samkvæmt 1. tl. 150. gr. sé það skilyrði að sökunautur hafi ekki sjálfur valdið þeim aðgerðum er hann reisir kröfur sínar á. Stefnandi hafi sjálf ráðið á hendur sér framsalsmálinu og þeim óþægindum og kostnaði sem því hafi fylgt. Hún hafi farið af landi brott strax og henni var ljóst að málið var komið til rannsóknar, en hún hafi verið yfirheyrð 5. maí 1979, sbr. dskj. nr. 134, og hafi haft tök á að fylgjast með því frá þeim degi, hverjir voru teknir til yfirheyrslu og hverjir sættu gæsluvarðhaldi vegna þess, uns hún hvarf af landi brott 20. maí 1979. Samkvæmt dskj. 174 gefi hún upp rangt heimilisfang í Bandaríkjunum við komuna þangað. Hún hafi ekki snúið hingað aftur sjálfviljug, þrátt fyrir, að fjölskylduástæður hennar hafi verið slíkar, að vænta hefði mátt, að hún kæmi aftur fljótlega, en þegar hún hvarf úr landi, hafi hún skilið eftir rúmlega ársgamlan son sinn í fóstri hjá móður sinni. Þá hafi stefnandi farið huldu höfði og lengi komið sér undan handtöku, en henni hafi fljótlega orðið ljóst, að hennar var leitað, sbr. framburð hennar á dskj. nr. 73, bls. 26. Þá hafi henni að minnsta kosti frá vori 1981 verið kunnugt um að skipun hafði verið gefin út um handtöku hennar, sbr. dskj. nr. 149. Af hálfu stefnanda sé því haldið fram að hún hafi ekki reynt að dyljast og hún hefði auðveldlega fundist ef eftir væri leitað. Þessu er mótmælt. Því er haldið fram að þrátt fyrir ítrekaða leit að henni í Bandaríkjunum allt frá því í júní 1979 hafi ekki tekist að finna hana fyrr en í október 1981. Ávallt þegar FBI hafi fengið upplýsingar um hugsanlegan dvalarstað hennar og hugðist finna hana fyrir, hafi stefnandi verið horfin þaðan án þess að upplýsingar væru fáanlegar um hvert hún ætlaði að halda. Vegabréf hennar beri það með sér að á

árinu 1980 sé hún á stöðugu flandri víðs vegar um heiminn, m.a. í Evrópu og um ýmsar eyjar í Karíbahafi. Því er haldið fram að af hálfu stefnanda hafi aldrei staðið til að koma hingað til lands af fúsum og frjálsum vilja til að gefa skýrslu um málið, eins og hún haldi fram. Hún hafi gert allt, hvað hún gat, til að komast hjá því og henni hafi tekist að tefja framsalið, eftir að hún var handtekin í nóvember 1981, allt fram á vor 1984 með því að standa í málarekstri út af lögmæti þess og áfrýja öllum dómum sem hægt var. Hún uppfylli því ekki þau skilyrði sem sett séu í 1. tl. 150. gr. laga nr. 74/1974 um bætur handa sökuðum mönnum.

Þá uppfylli hún ekki heldur skilyrði 2. tl. þeirrar greinar. Samkvæmt þeim tölulið sé það skilyrði, að ákæra hafi ekki verið hafin vegna þess, að sú háttsemi, er sökunautur hafi verið borinn, hafi verið talin ósaknæm eða sönnun hafi ekki fengist um hana, enda megi fremur telja hann líklegan til að vera sýknan af henni en sekan. Á dskj. nr. 74 komi fram forsendur ríkissaksóknara fyrir því að gefa ekki út ákæru. Margvíslegar ástæður tilgreini ríkissaksóknari þar fyrir ákvörðun sinni, m.a. að langt sé um liðið og fyrningarreglur megi skýra svo að brot hennar sé fyrnt. Því er haldið fram, að því fari fjarri, að það sé líklegra, að stefnandi sé saklaus. Á dskj. nr. 142 komi það fram í símtali, sem stefnandi hafi átt við lögmann sinn og tekið hafi verið upp á segulband, að hún viðurkenni innflutning á hassi í bifreið sinni sumarið 1977. Stefnandi mótmæli þessu síðar á dskj. nr. 73, bls. 17, og lögmaður hennar lýsi yfir, að þetta sé misskilningur og lélegt símasamband. Því er haldið fram af hálfu stefndu að þessi skýring sé með ólíkindum.

Þá er á það bent, að í rannsókninni 1984 hafi þrír af ætluðum hlutdeildarmönnum stefnanda í hvívetna haldið við fyrri framburð sinn, þ.e.a.s. Guðni Gunnarsson, Arnþór Margeirsson og Katrín Hafsteinsdóttir, sbr. dskj. nr. 73. Einn aðili, sem hafi tekið þátt í dreifingu fíkniefna fyrir stefnanda, Karvel Gränz, hafi dregið framburð sinn frá 1979 til baka í verulegum atriðum, þ.e. um hlut stefnanda í dreifingu og innflutningi hassolíu. Sú afturköllun á framburði sé tortryggileg og ekki studd trúverðugum skýringum. Sú afturköllun nái þó ekki til þess hluta framburðar hans er hann lýsi kaupum og neyslu hans og stefnanda á kókaíni.

Bjarni Þórðarson hafi í rannsókninni 1984 ekki treyst sér til að bera neitt um misferli stefnanda með fíkniefni, þar sem svo langt var um liðið, og vísaði algerlega til fyrra framburðar síns, sbr. dskj. nr. 138.

Með dómi sakadóms í ávana- og fíkniefnamálum 7. júlí 1982, sbr. dskj. nr. 143, hafi Guðni Gunnarsson verið sakfelldur fyrir að hafa aðstoðað stefnanda við að fjarlægja sumarið 1977 hassefni úr bifreið hennar. Í ákæru hafi verið talið að þar væri um að tefla 5-6 kg, en ósannað hafi þótt að heildarefnismagn væri meira en rúmlega 2 kg. Enn fremur hafi Guðni verið

sakfelldur fyrir að hafa tekið við og selt mörgum mönnum 2 kg af hassinu.

Með dómi sakadóms í ávana- og fíkniefnamálum 5. apríl 1983, sbr. dskj. nr. 144, hafi Arnþór Margeirsson verið sakfelldur fyrir að hafa selt 200 g af hassi fyrir stefnanda og að hafa í september 1978 flutt inn frá Ítalíu, í félagi við stefnanda, 500 g af hassolíu og selt eða látið selja 110 g af þeirri olíu.

Samkvæmt 2. mgr. 168. gr. laga um meðferð opinberra mála, nr. 74/1974, sbr. 1. mgr. 196. gr. eml., hafi dómar þessir fullt sönnunargildi um þau málsatvik, er í þeim greinir, þar til hið gagnstæða sé sannað. Þegar allt þetta sé virt, sé augljóst að því fari víðsfjarri, að stefnandi uppfylli bótaskilyrði skv. 2. tl. 150. gr. eml. Þá er því að lokum haldið fram, að fari svo ólíklega, að sýknukrafa stefndu verði ekki tekin til greina, sé þess krafist, að dregið verið stórkostlega úr kröfum stefnanda. Miskabótakröfu stefnanda er mótmælt sem allt of hárri og án nokkurra tengsla við dómaframkvæmd.

Sérstaklega er á það bent að stefnandi krefjist bóta fyrir að geta ekki snúið aftur til Bandaríkjanna, fengið þar þegnrétt, röskunina á stöðu og högum o.fl. Af hálfu stefndu er því haldið fram að íslensk stjórnvöld verði ekki gerð bótaábyrg fyrir því að stefnandi fái ekki landvistarleyfi í Bandaríkjunum. Það sé bandarískt innanríkismál hverjir fái þar landvist og þegnréttindi.

Loks er upphafstíma vaxtakröfu stefnanda mótmælt og því haldið fram að vextir verði ekki dæmdir nema frá því er krafa kom fram.

Í upphafi máls var þess krafist af hálfu stefndu að nánar tilgreind ummæli stefnanda í skjölum málsins væru ómerk og lögmaðurinn væri víttur fyrir þau. Í þinghaldi 9. september sl. lýsti lögmaður stefnanda yfir að hann tæki aftur og harmaði þau ummæli sem hér greinir, sbr. bls. 8-9, dskj. nr. 130. Ummælin hafi verið sett fram sem gagnrýni, en ekki sem meiðyrði og séu þau hörmuð. Að svo komnu kvaðst lögmaður stefndu taka afsökunarbeiðni lögmannsins til greina og falla frá kröfum um ómerkingu ummæla og að lögmaðurinn yrði víttur þeirra vegna.

Fyrir dóm hafa komið stefnandi málsins, Salome Bára Arnbjörnsdóttir Mendler, eiginmaður hennar Jeffrey Hunter Mendler, móðir hennar, Gunnhildur Þorvaldsdóttir Hjarðar, systur hennar, Guðfinna Björk Arnbjörnsdóttir og Arnhildur H. Arnbjörnsdóttir, Karvel Gränz, Ólafur Walter Stefánsson skrifstofustjóri, Jón Thors skrifstofustjóri, Þorsteinn A. Jónsson deildarstjóri, Bjarnþór Aðalsteinsson rannsóknarlögreglumaður, Sverrir Haukur Gunnlaugsson skrifstofustjóri, Guðmundur Gígja rannsóknarlögreglumaður og Magnús Guðmundur Kjartansson framkvæmdastjóri, áður rannsóknarlögreglumaður.

Álit dómsins.

Rannsókn máls stefnanda fór fram hér á landi og laut reglum laga nr. 74/1974, um meðferð opinberra mála. Reglur 18. kafla þeirra laga geta því átt við stefnanda, verði bætur til hennar leiddar af málsmeðferð hérlendra yfirvalda.

Með bréfi, dags. 28. maí 1984, til Ásgeirs Friðjónssonar, sakadómara í ávana- og fíkniefnamálum, ákvað ríkissaksóknari að gefa ekki út ákæru á hendur stefnanda, Salome Báru Arnbjörnsdóttur, fyrir brot á fíkniefnalöggjöfinni. Þá voru meira en fimm ár liðin frá ætluðum brotum hennar. Fimm ár voru þá liðin, frá því að rannsókn hófst. Tæp fimm ár liðu, frá því að vitni báru um sakir hennar og þar til hún var framseld frá Bandaríkjunum og kom hér fyrir dóm. Málið var því orðið gamalt og sönnunaraðstaða ákæruvaldsins því orðin erfið.

Í upphafi rannsóknar beindist grunur að stefnanda um fíkniefnamisferli og við yfirheyrslur 5. maí 1979 viðurkenndi hún að hafa neytt fíkniefna. Karvel Gränz og Arnþór Margeirsson báru bæði fyrir lögreglu og sakadómi í ávana- og fíkniefnamálum um stórfelldan innflutning og dreifingu Salome Báru á hassefni og hassolíu frá sumrinu 1977 fram á öndvert ár 1979. Á grundvelli þess framburðar var kveðinn upp úrskurður 18. júní 1979 um tafarlausa handtöku Salome Báru. Salome Bára var þá horfin af landi brott. Fjölskylda hennar hafði gefið þær upplýsingar að hún væri farin til Florida og væri jafnvel á leið til Jamaica. Við komuna til Bandaríkjanna gaf hún hins vegar upp aðsetursstað í Kaliforniu. Guðni Gunnarsson og kona hans, Katrín Hafsteinsdóttir, báru síðan í júní og júlí 1979 einnig um innflutning og dreifingu Salome Báru á fíkniefnum. Salome Bára hefur engum rökum stutt fullyrðingar sínar um að framburður þessa fólks hafi verið gefinn af illvilja í hennar garð. Þessir aðilar gefa þessar upplýsingar fyrst að loknu löngu gæsluvarðhaldi. Guðni og Arnþór eru á árunum 1982 og 1983 dæmdir í sakadómi í ávana- og fíkniefnamálum m.a. fyrir að vera sannir að sök um hlutdeild í broti Salome Báru um innflutning og dreifingu fíkniefna. Þeir ásamt Katrínu Hafsteinsdóttur héldu fast við fyrri framburð sinn þegar þau voru samprófuð við Salome Báru vorið 1984, eftir að hún hafði verið framseld frá Bandaríkjunum.

Við þessar yfirheyrslur sagði Salome Bára að tognað hefði úr dvöl sinni í Bandaríkjunum meðal annars vegna þess, að móðir sín og systir hefðu verið handteknar hér á landi vegna rannsóknar ætlaðra brota sinna. Hún hefði því óttast harðræði, kæmi hún hingað til lands. Eftir það hefðu hagir sínir breyst vegna hjúskapar ytra. Hér fyrir dómi hefur hún að vísu sagst ekkert hafa vitað um ætlaðar sakir á hendur sér fyrr en þá í fyrsta lagi við handtöku í Bandaríkjunum 1981. Framburður hennar hér að ofan er í andstöðu við þá fullyrðingu. Þá hafði hún samkvæmt framburði hennar

sjálfrar og fjölskyldu hennar stöðugt samband hingað heim og fjölskylda hennar heimsótti hana til Bandaríkjanna. Skortur á farareyri hefur og tæpast hamlað heimför hennar í ljósi ferðalaga hennar til ýmissa landa Evrópu og eyja í Karíbahafi. Þegar málsatvik öll eru skoðuð og þá sérstaklega það, er hér hefur verið nefnt, þykir stefnandi, Salome Bára Arnbjörnsdóttir, ekki uppfylla bótaskilyrði 2. tl. 150. gr. laga nr. 74/1974 um, að líklegra sé, að hún sé sýkn af ætluðum ávirðingum, en sek.

Salome Bára hafði farið af landi brott skömmu eftir að rannsókn umfangsmikils fíkniefnamáls hófst, þar sem grunur hafði meðal annars beinst að henni. Fjölskylda hennar bar við yfirheyrslur að ekki væri vitað um dvalarstað hennar í Bandaríkjunum. Tveir aðilar höfðu, eftir að þeir höfðu setið í gæsluvarðhaldi í umtalsverðan tíma, borið um innflutning hennar og dreifingu á miklu magni fíkniefna. Í þessu ljósi var ekkert óeðlilegt við að rannsóknaryfirvöld vildu hafa tal af henni og að kveðinn væri upp handtökuúrskurður hér, sbr. 59. gr. laga nr. 74/1974. Framlagning íslenskra yfirvalda á formlega réttri framsalskröfu fyrir bandarísk dómsmálayfirvöld dróst að vísu úr hömlu, en eftir að málið kom fyrir bandaríska dómstóla dróst framsalsmálið vegna aðgerða stefnanda. Að lokum var þó kveðinn upp endanlegur úrskurður um framsal hennar. Það var á valdi og ábyrgð bandarískra dómsmálayfirvalda, hvernig með framsalsmálið var farið í Bandaríkjunum, svo og úrslit þess. Íslensk dómsmálayfirvöld höfðu á því ekkert forræði eða vald. Þau gátu ekki búist við öðru en farið yrði með mál Salome Báru á venjulegan hátt í Bandaríkjunum. Auk þess er ósannað að það hafi ekki verið gert. Stefnandi hefur þannig ekki sýnt fram á að kröfum skv. 2. tl. 151. gr. eða ákvæði 152. gr. laga nr. 74/1974 verði beint að íslenskum dómsmálayfirvöldum.

Þegar af þeim ástæðum, sem hér hafa verið raktar, ber að sýkna stefndu af öllum kröfum stefnanda í máli þessu.

Rétt þykir að hver aðila beri sinn kostnað af málinu.

Þar sem stefnandi hefur gjafsókn hér fyrir dómi greiðist kostnaður hennar úr ríkissjóði, þar með talin laun talsmanns hennar, dr. Gunnlaugs Þórðarsonar hrl. Alls telst þessi kostnaður hæfilega ákveðinn kr. 140.000,00.

Hrafn Bragason borgardómari kvað upp dóm þennan.

Dómsorð:

Stefndu, fjármálaráðherra f.h. ríkissjóðs, dómsmálaráðherra og ríkissaksóknari, skulu sýknir af kröfum stefnanda, Salome Báru Arnbjörnsdóttur Mendler.

Málskostnaður stefnanda, kr. 140.000,00, greiðist úr ríkissjóði, þar með talin laun talsmanns stefnanda, kr. 100.000,00.